

Nova turska vanjska politika i pitanje Bosne i Hercegovine

Dejan Jović

Službena turska vanjska politika polazi od zaključka da je Bosna i Hercegovina "jedna od onih zemalja koje su uvijek imale privilegirano mjesto u okviru turske vanjskopolitičke strategije", i to zbog "dubokih povijesnih, kulturalnih i društvenih veza".

Turski ministar vanjskih poslova Ahmet Davutoğlu posjetio je u dva uzastopna dana, 14. i 15. siječnja ove godine, Zagreb i Beograd. Na oba sastanka – s hrvatskim ministrom vanjskih poslova Gordanom Jandrokovićem i sa srpskim ministrom Vukom Jeremićem – sudjelovao je i bosansko-hercegovački ministar vanjskih poslova Sven Alkalaj. Radilo se o prvim sastancima dviju, za sada poluformalnih i uglavnom konzultativnih, potencijalnih trilateralnih organizacija: jedne u kojoj bi sudjelovale Turska, Hrvatska i Bosna i Hercegovina, te druge u kojoj bi bile Turska, Srbija i Bosna i Hercegovina.

Osnivanje dviju trilateralala tog tipa rezultat je prethodnih intenzivnih komunikacija Ankare s Beogradom, Sarajevom i Zagrebom. Samo u posljednja dva mjeseca ta je komunikacija uključivala posjet Ahmeta Davutoğlua Zagrebu (12. prosinca 2009), gdje je razgovarao s predsjednikom Stjepanom Mesićem i premijerkom Jadrankom Kosor, susret s ministrom Jandrokovićem na marginama zasjedanja Opće skupštine UN-a (23. rujna 2009), a prethodio i posjetu tadašnjega hrvatskog premijera Ive Sanadera Turskoj u veljači 2009. Sličnog su intenziteta bili i tursko-srpski odnosi, za koje su dvojica predsjednika država, Boris Tadić i Abdulah Gul, prilikom Gulova posjeta Beogradu 26. listopada 2009. rekli da su "na najvišoj razini u dosadašnjoj povijesti", bez obzira na važno neslaganje o pitanju turskog priznavanja Kosova.

Kad je riječ o bosansko-turskim odnosima, oni već duže vrijeme imaju poseban karakter. Službena turska vanjska politika polazi od zaključka da je Bosna i Hercegovina "jedna od onih ze-

Dejan Jović, izvanredni profesor međunarodnih odnosa i nacionalne sigurnosti na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i docent (lecturer) iz područja međunarodnih odnosa na Sveučilištu Stirling u Škotskoj, te direktor Centra za studiranje europskog susjedstva na tom sveučilištu. Njegova posljednja knjiga *Yugoslavia: A State that Withered Away* objavljena je 2009. u izdanju Purdue University Pressa u SAD-u. E-mail: dejan.jovic@fpzg.hr

malja koje su uvijek imale privilegirano mjesto u okviru turske vanjskopolitičke strategije, i to zbog "dubokih povijesnih, kulturalnih i društvenih veza".¹ Posebnost tih odnosa vidjela se ne samo tijekom ratnog sukoba u devedesetim godinama – kad je Turska bila vrlo značajan akter u političkoj, vojnoj i diplomatskoj podršci Bosni i Hercegovini, a također (sa Sjedinjenim Državama) i zemlja koja je stajala iza Washingtonskog sporazuma između Hrvatske i Bosne i Hercegovine 1994. – nego i u nedavnim turskim inicijativama koje se tiču ne samo bosanske vanjske, nego i unutrašnje politike. U prosincu 2009. predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine Nikola Špirić posjetio je Tursku, a potom je Turska predložila svim "bošnjačkim strankama" (Stranci demokratske akcije, Stranci za Bosnu i Hercegovinu, ali i SDP-u Bosne i Hercegovine) da se sastanu, kako bi izgladile međusobne razmirice.² Ta je inicijativa – koja na kraju nije uspjela – izazvala stanovite kritike od strane hrvatskih i srpskih zastupnika u bosansko-hercegovačkom parlamentu, koji su držali da je riječ o nedopustivom upletanju u bosansko-hercegovačku unutrašnju politiku.³ Slične su kritike Turskoj, navodno, tim povodom uputile i Europska Unija i Sjedinjene Države. Postavilo se pitanje: što zapravo Turska želi postići izravnim interveniranjem ne samo u unutarbosansku, nego i u unutarbošnjačku politiku?

Povećan intenzitet odnosa Turske sa središnjim zemljama na prostoru bivše Jugoslavije (Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom i Srbijom) ukazuje na novi smjer turske vanjske politike. U posljednja dva desetljeća, naime, iako je Turska bila prisutna na Balkanu i zainteresirana za stanje u toj regiji, najčešće je djelovala u okviru međunarodnih organizacija ili u suradnji sa Sjedinjenim Državama. Kao i većina drugih susjednih zemalja – a naročito onih koje su u prošlosti bile izravno involvirane u vojno-političke akcije na Balkanu (makar i tako davno kao što je bio slučaj s Osmanskim Carstvom) – i Turska je sve doneavno pažljivo mjerila svoje korake da ne bi na sebe privukla val kritike i nerazumijevanja. Djelovala je diskretno i oprezno, a u javnosti suzdržano. No, u posljednjih pola godine Turska napušta tu politiku, te na Balkanu počinje djelovati samostalno i s većim samopouzdanjem nego ikad ranije. To se naročito odnosi na njenu politiku prema Bosni i Hercegovini, koju turska javnost drži "drugom najvećom saveznicom Turskoj u svijetu". Prema nedavnom istraživanju koje je proveo *think-tank* za međunarodna strateška istraživanja USAK iz Ankare, turski građani identificiraju Azerbajdžan kao najvećeg prijatelja i saveznika svoje zemlje, a odmah iza njega je Bosna i Hercegovina.⁴

Ta je promjena rezultat nove politike, kojoj je glavni kreator novi turski ministar vanjskih poslova Ahmet Davutoğlu. Davutoğlu, koji je bio profesor međunarodne politike na Sveučilištu Beykent u Istanbulu, a i glavni vanjskopolitički savjetnik i turskog premijera Recepta Tayyipa Erdoğana i sadašnjeg predsjednika (a nekoć ministra vanjskih poslova) Abdulaha Gula, postao je ministar vanjskih poslova 1. svibnja prošle godine. Njegova se vanjskopolitička koncepcija razlikuje od tradicionalnoga turskog oslanjanja samo na Zapad – što je Turska dosad činila ponajprije kroz članstvo u NATO-u, čija je članica od 1952. te

kroz bilateralne odnose sa SAD, čija je glavna saveznica u islamskom svijetu. Prethodna turska vanjska politika bila je dugo "zaroobljena" u nastojanju da zemlja postane članicom Europske Unije. No, proces "približavanja" predugo traje: u najmanju ruku od 1987, kad je Turska zatražila punopravno članstvo, a u širem smislu i duže, od 1963. kad je postala pridruženom članicom ondašnje Europske ekonomske zajednice. Unatoč ozbiljnim reformama koje su provedene u posljednjih desetak godina, članstvo Turske u Europskoj Uniji još je neizvjesno. Nova je turska vanjska politika, koju promovira profesor Davutoğlu, odgovor na tu neizvjesnost.

Davutoğlu i dalje vidi Tursku kao saveznicu Sjedinjenih Država i potencijalnu članicu Europske Unije, ali i kao zemlju koja ima nemalu samostalnu snagu, pa se ne mora nužno oslanjati na obećanja zapadnih partnera. Ta je snaga, relativno gledano, čak i ojačala u posljednjih nekoliko godina: jednim dijelom i zbog relativnog slabljenja Grčke, koja se nalazi u ekonomskoj i političkoj krizi, kao i u krizi legitimnosti i povjerenja. Turska je dugo, još od početka ciparske krize, držala da je Zapad neopravdano stao na stranu Grčke, te je zanemarivao legitimne turske interese. No, s oslabljenom Grčkom možda je došao i trenutak za novi uzlet turske vanjske politike. Davutoğlu govori o Turskoj kao o globalnom centru koji vodi svoju vanjsku politiku "u svim pravcima". Umjesto jednosmjerne vanjske politike oslanjanja na Zapad, Turska treba voditi višesmjernu politiku u kojoj će postati glavni akter u više od jedne važne regije. Regije u kojima bi Turska mogla postati glavna snaga jesu Bliski istok, Kavkaz, Srednja Azija i Balkan. Kad bi doista uspjela u takvom pozicioniranju, Turska bi istodobno postala i jedna od najznačajnijih globalnih sila, budući da ni američka, ni ruska, ni europska politika ne bi mogle ostvariti svoje ciljeve bez suradnje s njom. Upravo blizina turbulentnih i nesigurnih područja sad postaje turska prednost, a ne nedostatak. Dovoljno je samo nakratko pomisliti o alternativu: što bi bilo da Turska – pozicionirana tu gdje jest – okrene leđa Zapadu? Takva je pozicija dosad bila nezamisliva – a turska je vojska bila glavni čuvar prozapadne orijentacije zemlje. Ni nova vanjskopolitička orijentacija, dakle, neće skrenuti s puta bliskosti Zapadu, a prije svega Sjedinjenim Državama. Međutim, Turska istodobno nastoji iskoristiti novo stanje u postunipolarnom svijetu, što ga je najavio i sam američki predsjednik Barack Obama, kad je prihvatio da Amerika više neće biti jedina svjetska velesila, iako će ostati najsnažnija zemlja svijeta. Umjesto toga, stvorit će se više regionalno-globalnih sila, koje će – ako bude sreće – međusobno surađivati. U takvome novom svijetu Turska vidi svoju veliku šansu da postane jedan od regionalno-globalnih partnera, i to zahvaljujući svojoj ekonomskoj, vojnoj, demografskoj i kulturalno-identitet-skoj snazi kojom može utjecati na političke događaje na turbulentnim područjima. Riječ je, naime, o zemlji od 73 milijuna stanovnika, o najstabilnijoj demokraciji i najpouzdanijoj zapadnoj partnerici među islamskim zemljama (unatoč trima vojnim udarima u posljednjih pedesetak godina), o zemlji koja zauzima 17. mjesto na svijetu po veličini svoje ekonomije, o članici NATO-a, OECD-a, G-20 i OEES-a, te o zemlji koja – što nije nimalo bezna-

čajno – postaje jedna od glavnih energetske sila, naročito zbog toga što će upravo kroz Tursku prolaziti plinovod Nabucco, što će joj pridati mnogo snažniju poziciju kad je riječ o opskrbi Europe plinom i naftom. Ta će pozicija omogućiti Turskoj da – ako to želi – dodatno zabrine Europu onako kako to povremeno, kad joj odgovara, makar simbolički rade Rusija i Ukrajina. Sve je to povećalo samopouzdanje u samoj Turskoj, te stvorilo potrebu da se ona i u svojoj vanjskopolitičkoj strategiji odmakne od pozicije “priključka” Europi i Sjedinjenim Državama i primakne poziciji ozbiljnoga i samostalnog aktera u međunarodnim odnosima. Sam ministar Davutoğlu je 5. siječnja 2010. izjavio da Turskoj treba nova, jača vanjska politika, te najavio otvaranje čak 26 novih diplomatskih misija širom svijeta. Plan je, rekao

Turska nova vanjska politika nije odustala od punopravnog članstva u EU, ali drži da Europi treba pokazati da zemlja ima alternativu. Turske nove akcije na Balkanu treba promatrati i u tom kontekstu.

je turski ministar vanjskih poslova, da Turska uđe u Europsku Uniju do 2023. te da do tada postane i jedna od deset najrazvijenijih zemalja svijeta.⁵ Posrijedi je, dakle, ambiciozan i ne tako kratkoročan plan jačanja turske pozicije.

Strateškom preustrojanju djelomice je pridonijelo i i nerazumijevanje na koje Turska još nailazi u Europskoj Uniji. Ne samo da je već više desetljeća u nejasnome i pomalo ponižavajućem položaju u odnosu na članstvo u EU, nego se u posljednje vrijeme najavljuju i referendum i pojedinim starim članicama EU (primjerice u Francuskoj) o eventualnom turskom članstvu, dok se u drugim zemljama (u Austriji, primjerice) jasno daje do znanja da se takav eventualan ugovor neće nikad ratificirati. Vrata Europske Unije, izgleda, ostaju zatvorena za Tursku. Za Tursku je posebno bolno bilo primanje podijeljenog Cipra u Europsku Uniju 2004. godine. Turska zna da Cipar može biti neprevladiva prepreka njezinim željama za punopravnim članstvom, i to unatoč tomu što je tursko stanovništvo na Cipru glasovalo za sporazum o ujedinjenju otoka, dok ga je grčko odbacilo. Ipak, samo je grčki dio Cipra danas u poziciji da uživa sve povlastice punopravnog članstva u EU, dok je tursko stanovništvo *de facto* isključeno. Nije li onda logično da se Turska, makar djelomice, okrene na drugu stranu i pokuša ojačati svoju poziciju u budućim pregovorima s Unijom. Turska nova vanjska politika nije odustala od punopravnog članstva u EU, ali drži da Europi treba pokazati da zemlja ima alternativu.

Turske nove akcije na Balkanu treba promatrati i u tom kontekstu. Za Bosnu i Hercegovinu dugo se govorilo da treba učiniti korak “od dejtonske prema briselskoj fazi”. Istodobno, Bosna i Hercegovina je – kao i Albanija (i Kosovo) – izostavljena iz skupine zemalja koje su krajem 2009. došle na bijelu šengensku listu (Makedonija, Crna Gora i Srbija). Turska je bila razočarana i time što Bosni i Hercegovini nije bilo ponuđeno nikakvo

obećanje o eventualnom članstvu u NATO-u, iako se Turska za takvo obećanje eksplicitno zauzimala. Kako u Bosni i Hercegovini Hrvati i Srbi imaju mogućnost da postanu državljani Hrvatske odnosno Srbije, te tako koriste bezvizni režim pri putovanju u šengenske zemlje, Bošnjaci su se našli u neravnomjernu položaju. To će, sasvim sigurno, smanjiti popularnost Europske Unije – koja i ionako nije pretjerano popularna ni kod bosanskih Srba ni kod hercegovačko-bosanskih Hrvata. Nije više toliko popularna ni u Turskoj. Najnovija istraživanja javnosti pokazuju da je u 2008. samo jedna trećina Turaka podržavala članstvo svoje zemlje u EU, dok je 2002. podrška bila na razini od 80 posto.⁶ Što je, dakle, ostalo od “briselskog puta” za Bosnu i Hercegovinu? Na neki način, čini se da se sudbina Bosne i Hercegovine (kao i Albanije) sad sve više približava sudbini same Turske – zemlje koju Europska Unija ne razumije i ne prihvaća do kraja. Budući da mnogi Bosnu i Hercegovinu percipiraju kao muslimansku zemlju (iako ona to, sudeći čak i po najnovijim neformalnim procjenama o strukturi stanovništva, zapravo nije, budući da muslimani nisu natpolovična većina u toj zemlji), stvara se

dojam da su Bosna i Hercegovina, Albanija i Kosovo iznimke možda upravo zbog tog razloga. Čak ako to i nije istinit dojam, on ima potencijal da postane popularan i da se na njemu gradi specifična antieuropska, a možda i antizapadna retorika. Takva bi retorika mogla voditi naročito politički umjerene Bošnjake ka jačem savezništvu upravo s Turskom, a one radikalnije možda i u neke ekstremne oblike antizapadnjačkog aktivizma, na što je nedavno upozorio i izraelski ministar vanjskih poslova Avigdor Lieberman.⁷

Ako već dođe do napuštanja “dejtonske faze” (a to je veliki “ako”), Turska sada nudi Bosni i Hercegovini globalnu, a ne “briselsku” inicijativu. U njoj glavni akter ne bi bio Bruxelles, nego Washington, Moskva i Ankara. U tom prijedlogu ima i namjernog nastojanja da se minimizira uloga Europske Unije, ali ima i implicitnog prisjećanja na neefikasnost Unije u devedesetim godinama. Mir u Bosni rezultat je prije svega američkih (uključujući i NATO-ove) akcija, a ne europske diplomacije i vizija. Ministar Davutoğlu je početkom siječnja ove godine izjavio da bi takva inicijativa – koja bi uključivala i Moskvu i Washington – značajno smanjila tenzije u samoj Bosni i Hercegovini. “Srbi se osjećaju mnogo ugodnije kad vide da je Rusija prisutna. Bošnjaci bi se, također, osjećali sigurnije ako bi se Turska uključila u taj proces”, rekao je on nedavno.⁸ Hrvate se u tom kontekstu ne spominje, i to vjerojatno zbog tri moguća razloga. Prvo, zato što se drži da bi ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju oni dobili značajnu podršku Unije, čiji bi državljani postali svi Hrvati koji imaju hrvatsko državljanstvo. Drugo, možda se misli da bi Washington u tom kontekstu mogao biti zastupnik Hrvata, naročito s obzirom na to da je Hrvatska također članica NATO-a, te da je u posljednjih nekoliko mjeseci došlo do poboljšanja američko-hrvatskih odnosa (čemu je značajno pridonijelo hrvatsko svjedočenje u korist Kosova pred Međunarodnim sudom pravde u

Den Haagu, nakon čega je odmah – 10. prosinca 2009. – došlo do susreta Gordana Jandrokovića s američkom državnom tajnicom Hillary Clinton⁹). Treće, vjerojatno se drži da u srpsko-bošnjačkim odnosima treba tražiti rješenje za temeljni problem Bosne i Hercegovine. Usporede li se, naime, analize koje je o stanju u Bosni i Hercegovini 1999. i 2009. objavila Međunarodna krizna grupa (International Crisis Group, ICG), vidjet će se da je 1999. kao glavni problem Bosne i Hercegovine isticano pitanje odnosa Srba i Hrvata, a deset godina nakon toga – pitanje odnosa Bošnjaka i Srba.¹⁰ Srpsko-bošnjački odnosi u Bosni i Hercegovini, naravno, podrazumijevaju involviranost Ankare i Moskve, pa je politika prema Bosni i Hercegovini dobra prigoda za Ankaru da uspostavi još jednu u nizu strateških poveznica koje bi joj osigurale alternativu u odnosu prema dosadašnjoj politici prevelikog oslanjanja na Zapad. Bosna, dakle, postaje, kako je nedavno izjavio nekadašnji bosanski ambasador u Turskoj Hajrudin Somun, "neodvojiv dio turske strateške politike, što većina bošnjačkih muslimana očekuje već desetljećima".¹¹

Postavljanje Bosne i Hercegovine visoko na listi prioriteta nove turske vanjske politike jest i indikator onoga što neutralni ili kritički analitičari te politike nazivaju obnovom "neosmanizma". Radi se o tome, naime, da Turska prvi put otvoreno i javno govori o "povijesnim vezama" kao jednoj od odrednica svoje vanjske politike, a time odstupa od jednoga od temeljnih načela Atatürkove politike potpunog prekida s Osmanskim Carstvom i njegovim naslijeđem. Govoreći upravo u Sarajevu – prilikom otvaranja konferencije o Osmanskom naslijeđu i muslimanskim zajednicama Balkana – ministar Davutoğlu je u listopadu 2009. podsjetio da u Turskoj živi više Bosanaca nego u Bosni i Hercegovini, više Albanaca nego u Albaniji, te više Čečena i Abhaza nego u Čečeniji i Abhaziji. To je, rekao je, naslijeđe Osmanskog Carstva. "Mi želimo novu balkansku regiju utemeljenu na političkim vrijednostima, ekonomskoj međuovisnosti i suradnji i kulturnoj harmoniji. To je bio osmanski Balkan. Mi ćemo obnoviti takav Balkan".¹² Ta je izjava odmah kritizirana, ne samo na samom Balkanu, nego i u Bruxellesu. Iako je kasnije ministar Davutoğlu pokušao ublažiti njezinu jasnoću, te se eksplicitno distancirao od najave formiranja nekoga novog "Osmanskog Carstva", ostaje činjenica da se nova turska vanjska politika ipak oslanja – makar u svojoj jezgri – prije svega na zemlje "osmanskog commonwealtha". To, samo po sebi, vjerojatno nije problematično: ne samo da se i Velika Britanija oslanja na nasljednice svoga nekadašnjeg imperija, a Amerika na zemlje engleskoga jezičnog područja, nego se i današnja Rusija strateški orijentira na kontrolu i utjecaj u zemljama postsovjetskog prostora. Tako se ponašaju sve nekadašnje velesile, pa i Turska – koja je ipak glavna nasljednica (i toga se više ne stidi) Osmanskog Carstva, koje je na svojem vrhuncu (1683) obuhvaćalo golemo područje od Budimpešte do Basre i od Alžira do Meke – ne vidi više ništa sporno u sličnom pokušaju. Treba u tom kontekstu i podsjetiti i na to da je Ahmet Davutoğlu ne samo diplomat, nego i politolog, što znači da mu je vjerojatno poznat trend imperijske nostalgije, koji se u akademskoj literaturi pojavio naročito u 1990-im godinama, i to kao izravna po-

sljedica novog neuspjeha nacionalnih država i nacionalizama da uspostave mir, naročito na Balkanu. Akademski literatura iz tog razdoblja, osobito britanska, puna je tekstova i knjiga koje govore o "benevolentnim imperijama", koji su uspjeli ono što su njihove nasljednice (nacionalne države) odmah potom pokvarile: uspostaviti i održati trajni mir i sačuvati etnički pluralizam unutar sebe. Na to Davutoğlu upozorava kad kaže da je Balkan bio područje mira i pluralizma, i da ga – upravo takvog – treba obnoviti. U tom se kontekstu može razumjeti i službeni stav turskog Ministarstva vanjskih poslova, kojim se traži da se o Balkanu ne govori u negativnom kontekstu, te da se iz tog pojma izbace pogrešne interpretacije da je riječ o zoni stalnih konflikata.¹³ Balkan je, naime, dugo bio nazivan i "Turkey in Europe" ("Turska u Europi"), pa se svako negativno obilježavanje Balkana nužno reflektira i na percepciju Turske. U stanovitom smislu, Turska sad obnavlja svoju politiku tretiranja Balkana kao "produžene Turske", odnosno "Turske u Europi". To se, sasvim sigurno, ne odnosi na cijeli Balkan, ali bi se moglo odnositi na muslimansko stanovništvo u Albaniji, na Kosovu, u Makedoniji i u Bosni i Hercegovini.

Da bi ostvarila takvu politiku, Turska treba suradnju Moskve i Washingtona. Politika administracije Baracka Obame prema Balkanu još nije sasvim jasna, no jasno je da Washington želi očuvati jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, te da neće dopustiti da njezinim eventualnim raspadom dođe do poraza politike koju su SAD gradile više od desetljeća i pol. Na drugoj strani, izraelsko upozorenje da Bosna i Hercegovina postaje potencijalno gnijezdo europskog terorizma, upozorenje je i Washingtonu, s kojim Tel Aviv ima ponešto zahladnjele odnose nakon inicijalnog Obamina pokušaja približavanja Iranu. Stav Sjedinjenih Država prema turskoj inicijativi oko Bosne i Hercegovine ovisit će djelomice i o odnosima između Washingtona i Bruxellesa. Nije sasvim jasno želi li nova Obamina vlada surađivati s Europskom Unijom ili je želi držati na distanci, kako je to činila administracija Georgea Busha ml. Ako je skeptičan prema Bruxellesu, znači li to da će Obama podržavati članstvo Turske u EU (kao svojevrsnoga "trojanskog konja") ili ne? Dakle, u odnosu Washingtona prema turskoj inicijativi ima još uvijek mnogo nepoznanica. Nije nepoznato, međutim, da Amerika treba Tursku na Bliskom istoku, te u akcijama oko Iraka, Afganistana i Pakistana. Također, Washington neće dopustiti radikalizaciju turske unutrašnje politike u smjeru nekog skretanja prema političkom islamu. Eventualno skretanje Turske u tom smjeru značilo bi golem problem za Sjedinjene Države. Washington dopušta stanovitu retoričku islamizaciju, pa i neoosmanizaciju, koju je započela Erdoğanova vlada, ali i taj razvoj događaja pažljivo prati kako ne bi izmakao kontroli.

Kad je riječ o Rusiji, u posljednjih pola godine njezini su se odnosi s Ankarom značajno popravili. Tradicionalni rivali ne samo u Srednjoj Aziji, nego i na područjima koja su za obje zemlje od strateškoga unutarpolitičkog značenja (u Čečeniji i Kurdistanu), Turska i Rusija su u listopadu 2009. postigle dogovor o suradnji i, na neki način, podjeli interesnih sfera u energetske politike.¹⁴ U siječnju 2010. dogovorile su se o zajedničkoj izgrad-

nji nuklearne elektrane na turskom području.¹⁵ To ih je učinilo "strateškim partnerima" (kako je tom prilikom izjavio ruski predsjednik Dimitrij Medvedev), a ne potencijalnim konkurentima u industriji prenošenja energije, a to je i ojačalo pozicije obje zemlje u odnosu prema Europskoj Uniji i Sjedinjenim Državama. Povrh toga, i politički odnosi dviju zemalja su unaprijeđeni, pa one sada djeluju kao dvije regionalne sile u nizu sporova u regijama koje kontroliraju. Turska je tako posredovala u rusko-gruzijском sukobu u kolovozu 2008, a Rusija je uspješno posredovala kako bi se okončao stoljeće dug prekid odnosa između Turske i Armenije. Zahvaljujući, među ostalim, i tom posredovanju, u listopadu 2009. Turska i Armenija potpisale su protokol o normalizaciji odnosa i učinile vrlo značajan prvi korak prema rješavanju problema koji je još od kraja Prvoga svjetskog rata ne samo sprečavao bilateralne odnose, nego i značajno utjecao na stanje ljudskih prava i sloboda u samoj Turskoj, te je usporavao na putu prema punopravnom članstvu u Europskoj Uniji.¹⁶ Očekuje se da bi se ove godine mogli uspostaviti i diplomatski odnosi između dviju zemalja, što bi bilo od golemog značenja za ukupne islamsko-pravoslavne odnose u Srednjoj Aziji, ali i drugdje.

To "drugdje" odnosi se, prije svega, na Cipar, Makedoniju, Kosovo (bez obzira tretirali ga kao područje pod Rezolucijom 1244 UN-a ili kao neovisnu državu) i Bosnu i Hercegovinu. Tursko-rusko prijateljstvo i partnerstvo mogli bi doista imati pozitivna učinka na sve te slučajeve, jer je u svima njima riječ o problemu gubitka povjerenja između islamskoga i kršćanskog stanovništva. U svim tim slučajevima došlo je do instrumentalizacije i politizacije prošlosti, koja uključuje i različite službene diskurse, te nacionalne i državotvorne mitove koji se tiču i osmanskog razdoblja. Za razliku od Washingtona, Moskva, čini se, pokazuje veći interes da u tome sudjeluje zajedno s Ankarom. I Moskvi je, upravo kao i Ankari, Bosna i Hercegovina najzapadnija zemlja u kojoj bi mogla ostvariti značajan politički utjecaj na temelju kulturne i povijesne sličnosti, kao i sličnih političkih pozicija (u njezinom slučaju, prije svega, s Republikom Srpskom). I za Moskvu je involviranost u Europu od strateškog značenja, ne zato što bi Rusija htjela postati članicom Europske Unije, nego zato što bi željela spriječiti neželjeno involviranje Zapada na postsovjetski prostor, a naročito u Srednju Aziju i na Kavkaz. I Moskva prilično skeptično gleda na Bruxelles, koji ne doživljava kao značajnoga i samostalnog političkog aktera, nego preferira izravne kontakte s pojedinim (važnijim, moćnijim) članicama Unije.

Sve to otvara nova važna pitanja za Bosnu i Hercegovinu, a vjerojatno i za druge zemlje u regiji. Vidjet ćemo hoće li Bruxelles na to reagirati – i kako. Hoće li – zbog bojazni od prevelikog involviranja Rusije, Turske, a možda i Amerike u europska pitanja – ubrzati proces pristupanja svih zemalja regije Europskoj Uniji? Ili će nad regijom prihvatiti stanovito "suvlasništvo" sa silama koje nisu posve europske, a koje imaju globalne ambicije: Amerikom, Turskom i Rusijom? Ili će biti suviše zaokupljen drugim važnim pitanjima – ili previše podijeljen oko poželjnog

smjera akcije – da inicijativu ispusti iz svojih ruku i prepusti je novome regionalno-globalnom trokutu?

Bilješke

- 1 <http://www.mfa.gov.tr>, službena stranica turskog Ministarstva vanjskih poslova, pristup 17. siječnja 2010.
- 2 <http://dnevnik.hr/vijesti/svijet/turska-bezuspjesno-pokusala-pomiriti-bosnjacke-politicare-iz-bih.html>. Pristup 17. siječnja 2009.
- 3 <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5040755,00.html>. Pristup 17. siječnja 2010.
- 4 http://www.dnevnik.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=1923:graanima-turske-bosna-i-hercegovina-drugi-najvei-saveznik-u-svijetu&catid=89:svijet&Itemid=463. Pristup 17. siječnja 2010.
- 5 <http://www.seetimes.com>, tekst od 5. siječnja 2010, pristup 18. siječnja 2010.
- 6 Soner Cagaptay: "Is Turkey leaving the West?" *Foreign Affairs*, 26. listopada 2009, online izdanje, dostupno na: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65634/soner-cagaptay/is-turkey-leaving-the-west>. Pristup 18. siječnja 2010.
- 7 <http://www.nacional.hr/clanak/75174/lieberman-upozorio-balkan-postaje-al-qaedina-meka>. Pristup 17. siječnja 2010.
- 8 <http://partnerpage.google.com/eu.sony.com/uk>. Izvor kojeg se ovdje navodi je internetski poslovni portal <http://www.biznis.ba>, od 4. siječnja 2010. Pristup 17. siječnja 2010.
- 9 <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/83059/Default.aspx>. Pristup 17. siječnja 2010.
- 10 Usporediti npr: ICG izvještaj broj 80 iz listopada 1999: 'Is Dayton Failing? Bosnia Four Years After the Peace Agreement', na: http://www.crisisgroup.org/library/documents/report_archive/A400058_28101999.pdf, sa ICG izvještajem broj 198 (9 ožujka 2009.): 'Bosnia's Incomplete Transition: between Dayton and Europe', na: http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/balkans/198_bosnias_incomplete_transition_between_dayton_and_europe.pdf. Pristup 17. siječnja 2010.
- 11 <http://partnerpage.google.com/eu.sony.com/uk>. Prenijeto s <http://www.biznis.ba>. Pristup 17. siječnja 2010.
- 12 <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/40786/Cilj-Turske-je-uspon-otomanskog-Balkana.html>. Pristup 17. siječnja 2010.
- 13 <http://www.mfa.gov.tr>. Pristup 17. siječnja 2010.
- 14 http://english.pravda.ru/news/russia/economics/14-01-2010/111667-russia_turkey_gas_issue-0. Pristup 17. siječnja 2010.
- 15 http://www.worldtribune.com/worldtribune/WTARC/2010/eu_russia0025_01_14.asp. Pristup 17. siječnja 2010.
- 16 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8299712.stm>. Pristup 17. siječnja 2010.